NOTES SOBRE LA FASE BAIX IMPERIAL DE LA VIL·LA ROMANA DELS CAPUTXINS (MATARÓ)

El jaciment arqueològic objecte d'aquest estudi es troba ubicat en la part alta de Mataró, just a la banda sud-est del Cementiri Municipal, a uns 70 m. sobre el nivell del mar, entre dues rieres, amb molt bona visibilitat vers el costat de migdia. L'any 1968 la Secció Arqueològica del Museu Municipal de Mataró, actualment del Museu Comarcal del Maresme, va portar a terme diverses prospeccions en aquest lloc, i el 1970 es va realitzar una excavació extensiva per part del Museu Arqueològic de Barcelona, dirigida per Ricard Batista i executada per Francesc Gusi. Posteriorment, els esmentats treballs foren continuats per la Secció Arqueològica del Museu de Mataró. Amb aquests treballs es varen posar al descobert diferents estances del que fou una *villa* romana, a jutjar pels vestigis trobats, disposició dels murs, estances i paviments d'*opus signinum*. D'aquests treballs s'han publicat algunes notes (Bonamusa-Batista 1972), així com un estudi monogràfic de les monedes (Martí 1979) i un extens estat de la qüestió sobre aquest establiment (Prevosti 1981, p. 359-427).

Encara que coneixem una planta relativament completa de les estructures d'aquest establiment (figura 1), en la qual podem veure els diferents àmbits que foren excavats, la seriació estratigràfica i la datació d'aquestes estructures resulta problemàtica; per un costat la metodologia de l'excavació (que va consistir en la realització de diverses cales molt atomitzades) i, per altre, l'escassa quantitat de materials trobats, per la qual cosa la cronologia que se n'obté no és gaire fiable per datar els estrats. És més, de molts materials no coneixem ni tan sols la referència estratigràfica, ni el lloc precís de la troballa en el jaciment.

Per la nostra banda, hem tingut ocasió d'estudiar un bon lot de materials d'època tardo-romana procedents de les excavacions realitzades per Francesc Gusi, que eren, fins ara, inèdits, els quals es troben dipositats actualment en el Museu Comarcal del Maresme (Mataró) i en el Museu Arqueològic de Barcelona (1).

MATERIALS D'ÈPOCA TARDO-ROMANA.

Entre els materials trobats en les excavacions hem de destacar la presència de ceràmica «lucente» o brillant (forma Lamboglia 1/3), sigil·lata africana C (forma Hayes 50) i sigil·lata africana C tardana (una vora de la forma Hayes 73 A i un fragment de base de pàtera amb decoració estampada) (figura 3, núm. 1).

Dins el grup de les ceràmiques fines tardo-romanes el més nombrós és el representat per la sigil·lata africana D (figura 2, núms. 1 a 3; figura 3, núms. 2 a 6, 8, 9 i 14 a 16), documentant-s'hi les formes 61 B, 50 B (o potser 50 B/64), 67, 76, 91 A o B i 91 B de la tipologia d'Hayes (1972), a més de la forma Atlante làm. XXXIX, 7 i alguns fragments de bases de pàteres amb decoració estampada, pertanyents als estils A I, A II i possiblement A III de la tipologia d'Hayes.

Pel que fa a les *lucernae* africanes, s'han trobat molt pocs fragments corresponents a les formes Hayes 1 - Atlante VIII i Hayes II - Atlante X (d'aquesta última forma s'ha trobat una *lucerna* gairebé sencera) (figura 1, núms. 1 i 2).

S'ha documentat també la presència de sigil·lata gris estampada, amb les formes 1, 3 A, 2 o 3, 8, 15 A, 18 i 36 de la tipologia de Rigoir (figura 3, núms. 7 i 10 a 13; figura 4, núms. 1 i 2). Així mateix, s'ha trobat un reduït grup de fragments d'àmfores tardo-romanes (figura 4, núms. 5 a 7), consistents en exemplars de les formes XXV B, XXXV A, XXXV B, XLI, LXI D, LXII A i LXXXV de la tipologia de Keay (1984).

També s'ha constatat la presència de fragments de vasos de vidre (figura 4, núms. 3 i 4) que podem relacionar amb la forma 117 de la classificació d'Isings (1957, p. 147-148, «conical bowls with indents»), i que l'esmentat autor data en el segle IV.

Les monedes tardo-romanes trobades en aquest jaciment han estat estudiades per Carles Martí (1979, p. 233-234), per la qual cosa ens remetem a llur estudi pel que fa a la seva descripció. Encara que Prevosti (1981, p. 377, 411, 417, 423 i 424) també en fa referència i n'esmenta dues més (segons comunicació de Francesc Gusi) que no consten en l'inventari de Carles Martí.

Aquestes monedes corresponen a un AE 2 (de la ceca de Tesalònica) i una moneda de mòdul indeterminat de Constantí, un AE 2 d'Helena (de la ceca de *Lugdunum*), un AE 3 de Constantí II Cèsar (de la ceca de Constantinoble o potser d'*Arelate*), dos AE 3 dels anys 335-337 (un dels quals correspon a la ceca de Constantinoble o a la d'*Arelate*), un AE 3 de Constanci II, un AE 3 de Constantí II o Constant; una moneda de mòdul indeterminat de Gracià i quatre AE 3 del Baix Imperi.

FASES CONSTRUCTIVES I OCUPACIONALS DEL JACIMENT.

Primera fase.

La primera fase constructiva del jaciment, que podem considerar com una *villa* (per la planta de les construccions, l'ús de morter i l'existència de paviments de *signinum*) sembla que la podem datar clarament dins l'època alto-imperial. No ens ocuparem aquí d'aquesta fase, i ens remetem a l'estudi de Marta Prevosti (1981, p. 359-427).

Segona fase.

Superposat a les estructures d'aquesta primera fase es va construir un altre edifici (amb una disposició planimètrica que no guarda cap relació amb la precedent) que hom creu que pertany a l'època baix-imperial. Existia una ampliació a la zona nord d'aquest edifici, suposadament baix-imperial, que Prevosti (1981, p. 426) creu que possiblement fou construït en un moment avançat de l'Antiguitat Tardana, i que llurs excavadors varen considerar com alto-medieval. En realitat, aquesta última ampliació sols podia correspondre a l'època romana, com veurem més endavant.

Les evidències de què disposem per datar la construcció de les estructures que es consideren baix-imperials són molt migrades. Les dades més interessants són les relacionades amb la paret sud de l'anomenada «habitació 3». Aquesta paret estava assentada directament sobre el sauló, en un punt on el paviment estava destruït. Atès que la paret nord de l'habitació no destrueix el paviment i la sud sí, Prevosti suposà que quan s'edificaren les dues parets l'esmentat paviment ja estava trencat. Pensem que això no té per què ésser necessàriament així, ja que res no impedeix que en un cas es respectés el paviment i en l'altre es preferís trencar-lo per fonamentar el mur, sempre suposant que ambdós murs fossin contemporanis entre sí, la qual cosa sembla deixar clara la planimetria del jaciment (figura 1). En tot cas, la terra que reomple la falla del paviment (que interpretem com a trinxera de fonamentació), i en la qual es fonamenta el mur, fou dipositada, sens dubte, en construir l'esmentat mur. Per això els materials arqueològics d'aquest estrat són del màxim interès; malgrat tot, l'únic fragment amb cronologia tardo-romana és una base de sigil·lata africana D amb decoració probable de l'estil A II (sense descartar l'estil A III; Prevosti 1981, vol. I, p. 384 i vol. II, fig. 81, núm. 19), la qual cosa ens proporciona una cronologia *post quem* de la segona meitat del segle IV (2).

Donat que l'únic element en el qual ens basem per datar la construcció de la paret sud es redueix a un únic fragment ceràmic, no podem descartar una data posterior a la que ens ve proporcionada pel mateix fragment, per la qual cosa la cronologia que podem atribuir a aquesta construcció pot ser solsament *post quem*. Donat que la cronologia mínima o *post quem* es situa en la segona meitat del segle IV, creiem probable que l'edifici baix-imperial pugui ésser datat en aquesta època, com es constata en altres casos, com per exemple la factoria de la Ciutadella de Roses i les noves estructures de la *villa* de Can Sentromà, a Tiana (Nolla 1984; Guitart 1970; Gurt-Ferrando 1987), encara que no poguem descartar una data posterior, donat que a Puig Rodon (Corçà, Baix Empordà, Girona) es detecten reformes estructurals de la *villa* en el segon quart o meitats del segle V (Nolla-Casas 1990, p. 203 a 209), i a Vilauba (Camós, Pla de l'Estany, Girona) es produiren diverses reformes datables en els segles V-VI (Roure *et alii* 1988).

Tercera fase.

L'última fase constructiva d'aquest jaciment va consistir de fet en una ampliació de la segona fase pel costat nord. Aquesta ampliació, hom va suposar, en principi,

que podria ésser d'època alto-medieval; però Prevosti (1981, p. 426) va considerar que s'efectuà en un moment tardà del Baix Imperi, encara que no aporti cap element que doni base a aquesta afirmació.

Les estructures de l'ampliació Nord constitueixen una clara continuïtat de l'edifici suposadament baix-imperial al qual abans ens hem referit, atès que els seus murs es recolzen sobre els anteriors i els àmbits en conformen una clara continuïtat planimètrica, com s'aprecia en la planta del jaciment (figura 1).

Desgraciadament, no s'ha constatat cap referència estratigràfica que ens permeti datar per aquesta via l'esmentada ampliació. No obstant, la tècnica constructiva d'aquests murs ens permet d'intentar datar-los, aproximadament, des d'un punt de vista tipològic. Efectivament, l'ampliació consisteix en una construcció de pedres unides amb morter de, relativament, bona qualitat, per la qual cosa no és creïble que puguin ser d'època medieval; atès que la segona fase del jaciment és d'època tardo-romana, l'ampliació a la qual ens estem referint pot datar-se només en un moment de l'Antiguitat tardana (tal i com va suposar Prevosti) posterior al segle IV; per tant, ha de datar-se en un moment indeterminat situat entre els segles V i VII d. C.

Malgrat els problemes d'atribució estratigràfica dels materials (als quals abans ens hem referit), les ceràmiques tardo-romanes proven que l'hàbitat estava actiu a mitjan del segle V com a mínim (lucernes africanes de la forma Atlante X; àmfores africanes de les formes Keay LXI, LXII i LXXXV), o potser fins més tard, atès que les mateixes formes ceràmiques que hem citat poden datar-se sense problemes fins al segle VI.

Ocupació medieval.

Encara que res no s'hagi dit, fins ara, sobre aquest tema, en la planta del jaciment podem observar la presència d'unes fosses circulars que tan sols podem interpretar com a sitges o forats d'assentament de *dolia*; si bé no s'han donat a conèixer les seccions ni cap altre detall seu (a excepció de la representació de llur planta) (3), creiem que pot descartar-se que es tracti de fons de *dolia* degut al seu escàs nombre i la disposició asimètrica respecte a l'habitació a la qual es troben.

Atès que, com ja hem dit, existeixen dues fases constructives d'aquest assentament que poden datar-se en l'Antiguitat tardana, creiem que és lògic pensar que aquestes sitges, donat que són posteriors, fossin medievals. Això ve a coincidir amb el que es coneix en altres llocs de la nostra comarca, ja que hi ha documentades diferents sitges medievals com a continuïtat d'hàbitat d'antics assentaments d'època romana, l'amortització dels quals es pot datar entre els segles XI i XIII (4). Per altra banda, en el Museu Arqueològic de Barcelona es conserva un abundant lot de ceràmiques que, per llur factura i aspectes formals, podem classificar-les com típicament de l'Alta Edat mitja (figura 2, núms. 5 a 12). Encara que desconeixem a quina part del jaciment varen ser exhumades, procedeixen de les excavacions efectuades per

Francesc Gusi (que va actuar en les denominades habitacions 1, 2 i 3), que corresponen a les estances que en llur interior es varen trobar les sitges. Per això suggerim que aquestes ceràmiques es trobarien a l'interior del farciment d'amortització de les sitges, possibilitat que es reforça pel fet que les peces es troben bastant senceres, la qual cosa es pròpia de peces fragmentades i llençades poc abans del moment d'amortització de les sitges (5).

Desconeixem les característiques de l'hàbitat al qual correspondrien aquestes sitges, i no sabem si es trobaria al costat mateix o a certa distància, ja que també desconeixem si aquestes sitges tenien una finalitat d'emmagatzemament dins la vivenda o si, pel contrari, tenien un destí eminentment rural, en relació directa amb les activitats del cultiu. Igualment ignorem si aquest hàbitat medieval tenia alguna relació de continuïtat amb la *villa* romana o si, pel contrari, es tractava d'una reocupació del lloc sense cap relació amb aquella.

CONCLUSIONS.

Malgrat haver-s'hi efectuat excavacions arqueològiques i comptar amb una planimetria de les restes arquitectòniques trobades, pràcticament, les úniques dades segures que tenim d'aquest jaciment són les que es desprenen dels mateixos materials, sobretot les ceràmiques. Per això sabem que l'assentament estava actiu, probablement, des de finals del segle IV i fins a meitat del V com a mínim, dates proporcionades per la lucerna de la forma Atlante X i els fragments d'àmfores de les formes Keay LXI, LXII i LXXXV, que poden correspondre, fins i tot, al segle VI d.C.

No obstant podem conèixer algunes dades sobre l'evolució de l'assentament en època tardo-romana, que podem sintetitzar de la següent manera:

- S'ha pogut constatar una remodelació completa de les construccions d'assentament que podem datar vers la segona meitat del segle IV o més tard, a jutjar pels escassos materials asociats estratigràficament a la construcció dels murs corresponents a aquesta fase del jaciment.

- Així mateix s'ha detectat una ampliació de l'esmentada remodelació a la seva zona Nord, que podem datar dins l'Antiguitat tardana (i més concretament entre els segles V i VII d. C.), atès que és posterior a la segona fase i a jutjar per l'aparell constructiu dels murs correspon a l'època romana.

- A l'Alta Edat Mitjana va haver-hi una ocupació o utilització, com a mínim, d'una part del jaciment, com ho indica la presència d'unes sitges probablement medievals. No obstant, no coneixem la relació d'aquestes sitges amb el seu hàbitat corresponent, ni tampoc si l'esmentat hàbitat consisteix en una perduració de l'assentament romà o si va consistir en una nova ocupació d'aquesta àrea.

Ramon Jàrrega i Domínguez
Joan-Francesc Clariana i Roig

NOTES.

1.- No pretenem en aquesta comunicació d'efectuar un estudi exhaustiu dels materials arqueològics trobats en les excavacions, que ja s'ha realitzat per altra banda i que es troba a l'espera de publicació (JÁRREGA *en premsa*). A més de l'esmentat estudi, existeixen algunes referències dels esmentats materials (concretament, els trobats en les excavacions efectuades per la Secció Arqueològica del, aleshores, Museu Municipal de Mataró) que publica Marta PREVOSTI (1981 A, vol. I, ps. 367, 369, 377, 380, 394, 396, 405, 409, 415 i 417; vol. II, fig. 81, núm. 7; fig. 84, núms. 2, 9, 13, 14, 15, 16 i 19) i Javier NIETO (1984, p. 551, fig. 19).

2.- Al nord de l'habitació 3 existia una paret que s'assentava sobre un paviment d'*opus signinum* que hom ha atribuït a la primera fase constructiva de la *villa*. PREVOSTI (1981, p. 379) creu que aquest mur és posterior al paviment ja que no s'hi assentava directament, atès que el mur tenia un petit graó (?) en el seu extrem Oest; per això, Prevosti suposa que el sòl (que, segons aquesta interpretació, no s'hauria documentat convenientment) de l'habitació que estava tancada per l'esmentada paret hauria d'haver cobert l'estrat IV, en trobar-se els seus fonaments en una cota superior a la del paviment.

En l'estrat IV de l'àmbit esmentat es varen exhumar, segons escriu Prevosti, diversos fragments de ceràmica «lucente» (forma Lamboglia 1/3) i un de la forma Lamboglia 42 (= Hayes 67) de la sigil·lata africana D. Aquests materials podrien, en principi, proporcionar una data *post quem* per a la construcció del mur Nord de la segona meitat del segle IV; Prevosti ens indica que aquests materials datarien la construcció d'aquesta paret «si fos cert que aquest estrat ja estava format al construir l'esmentada paret» (PREVOSTI 1981, p. 382).

No obstant, atès que un dels autors d'aquesta comunicació (en Joan-Francesc Clariana) va col·laborar en les excavacions, actualment podem determinar que l'esmentat graó no és altra cosa que un revestiment hidràulic de mitja canya, que s'emprava en les construccions romanes en les estances destinades a magatzem de cereals o de líquids. Aquest revestiment, que es situava en el costat Oest de la paret Nord (la qual, per llur relació planimètrica amb la pared Sud, sí que hem d'atribuir a la fase baix-imperial), no té cap relació estructural amb l'esmentada paret, atès que correspon a la fase alto-imperial del jaciment, havent estat totalment arranada, la paret que originalment si corresponia, en el moment que es va construir la paret Nord de l'habitació 3. El paviment de la fase alto-imperial fou reutilitzat en la fase baix-imperial. Per altra banda, i com molt bé indica Prevosti, si el mur Sud de l'habitació 3 és d'època baix-imperial, és lògic suposar que el mur Nord també ho sigui.

Per altre costat, l'estrat IV era posterior tant a l'esmentat paviment de *signinum* com a la paret Nord. Per això no pot emprar-se l'esmentat estrat per datar cap fase constructiva baix-imperial en el jaciment (ja que es tracta d'un estrat d'amortització o abandó que sols pot tenir una data *post quem* del segle IV, però que molt probablement és més modern), però creiem convenient aclarir aquesta problemàtica per la confusió que podria generar.

3.- De totes maneres, a la Secció Arqueològica del Museu Comarcal del Maresme, es conserven els dibuixos de planta i secció de les esmentades sitges.

4.- Sobre aquest tema, vegeu CLARIANA, OROBITG, PORTILLO, PREVOSTI 1986, on hi ha un estat de la qüestió.

5.- Anteriorment, a la tesi doctoral d'un dels sotasignants (JÁRREGA *en premsa*) s'havien atribuït aquestes ceràmiques a una hipotètica fase alto-medieval del jaciment en relació a l'ampliació de la part Nord de la *villa*, suposant que aquesta fos d'època medieval, com havia estat suggerit anteriorment. Actualment, una anàlisi més minuciosa d'aquesta problemàtica ens fa considerar com a més probable l'explicació que proposem en aquesta comunicació.

BIBLIOGRAFIA.

AAVV. «Atlante delle forme ceramiche I. Ceramica fine romana nel bacino mediterraneo (medio e tardo Impero)». *Enciclopedia dell'Arte Antica Classica e Orientale*, Roma, 1981.

BONAMUSA, J.; BATISTA, R. «Una nueva villa romana en Mataró (Barcelona)», *Ampurias*, 33-34, p. 335-338. Barcelona, 1972.

CLARIANA, J.F.; OROBITG, M.J.; PORTILLO, T.; PREVOSTI, M. «Datos para el estudio del poblamiento altomedieval del Maresme (Barcelona)», Actas del *I Congreso de Arqueología Medieval Española*, vol. IV, p. 569-585. Saragossa, 1986.

GUITART, J. «Excavaciones en la zona Sudeste de la villa romana de Sentromà (Tiana)», *Pyrenae*, 6, p. 111-165. Barcelona, 1970.

GURT, J.M.; FERRANDO, F. «La vil·la de Sentromà (Tiana) i el conreu de la vinya. Valoració aproximativa a la vista de les restes arqueològiques conservades», *El vi a l'Antiguitat. Economia, producció i comerç al Mediterrani occidental*, p. 189-198. Badalona, 1987.

HAYES, J.W. *Late Roman Pottery*. Londres, 1972.

HAYES, J.W. *Supplement to Late Roman Pottery*. Londres, 1980.

ISINGS, C. *Roman Glass from dated finds*. «Archaeologica Traiectina», II. Groningen - Djakarta, 1957.

JÁRREGA, R. *Cerámicas finas tardorromanas y del Mediterráneo oriental en España. Estado de la cuestión*. Anejos de «Archivo Español de Arqueología», XI. Madrid, 1991.

JÁRREGA, R. (en premsa). *Poblamiento y economía en la costa Este de la Tarraconense en época tardorromana (siglos IV-VI d. de J.C.)*. Tesis Doctoral microfichada, Universidad Autónoma de Barcelona.

KEAY, S.J. «The Late Roman Amphorae in the Western Mediterranean. A tipology and economic study: the Catalan evidence», *BAR International series*, 196, 2 vols. Oxford, 1984.

MARTÍ, C. «Estudi numismàtic de la vil·la denominada Caputxins (Mataró)», *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia del Maresme*, 8-9, p. 230-245. Mataró, 1979.

NIETO, F.J. «Algunos datos sobre las importaciones de cerámica 'Phocaean Red Slip' en la Península Ibérica», *Papers in Iberian Archaeology. BAR International series*, 193, vol. II, p. 540-551. Oxford, 1984.

NOLLA, J.M. «Excavaciones recientes en la Ciudadela de Roses: el edificio bajo-imperial», *Papers in Iberian Archaeology. BAR International series* 193, p. 430-459. Oxford, 1984.

NOLLA, J.M.; CASAS, J. *Carta arqueològica de les comarques de Girona. El poblament d'època romana al N.E. de Catalunya*. Girona, 1984.

NOLLA, J.M.; CASAS, J. «El material ceràmic d'importació de la vil·la romana de Puig Rodon (Corçà, Baix Empordà), d'època severiana a la Baixa Antiguitat», *Cypsela*, 8, p. 193-218. Girona, 1990.

PANELLA, C. «Le anfore africane della prima, media e tarda età imperiale: tipologia e problemi», *Actes du Colloque sur la Céramique Antique, CEDAC*, Dossier 1, p. 171-196. Tunis, 1983.

PANELLA, C. «Le anfore tardoantiche: centri di produzione e mercati preferenziali», *Società romana e imperio tardoantico* (A. Giardina, ed.), vol. III, p. 251-277. Bari, 1986.

PREVOSTI, M. *Cronologia i poblament a l'àrea rural d'Iluro*. Mataró, 1981.

RIBAS, M. *Els orígens de Mataró*. Mataró, 1964.

RIGOIR, J. «La cerámique paléochrétienne sigillée grise», *Provence Historique*, X, fasc. 42, 1960, p. 1-93.

RIGOIR, J. «Les sigillées paléochrétiennes grises et orangées», *Gallia*, XXVI, p. 177-244. París, 1968.

RIGOIR, J. e Y. «Les derivées des sigillées paléochrétiennes en Espagne», *Rivista di Studi Liguri*, 37, p. 33-68. Bordighera, 1971.

ROURE, A.; CASTANYER, P.; NOLLA, J.M.; KEAY, S.J.; TARRÚS, J. *La vil·la romana de Vilauba (Camós)*. Girona, 1988.

SAMM. *Carta dels vestigis arqueològics del terme municipal de Mataró*. Mataró, 1977.

TORTORELLA, S. «La ceramica fine da mensa africana dal IV al VII secolo d. C.», *Società romana e Impero Tardoantico* (A. Giardina, ed.) vol. III, p. 211-225 i 819-820. Bari, 1986.

TORTORELLA, S. «La ceramica africana: un riesame della problematica», *Céramiques Hellenistiques et Romaines*, II, p. 315 a 322; fig. 1 a 18. París, 1987.

ZEVI, F.; TCHERNIA, A. «Amphores de Byzacene au Bas-Empire», *Antiquités Africaines*, 3, p. 173-214, 1969.

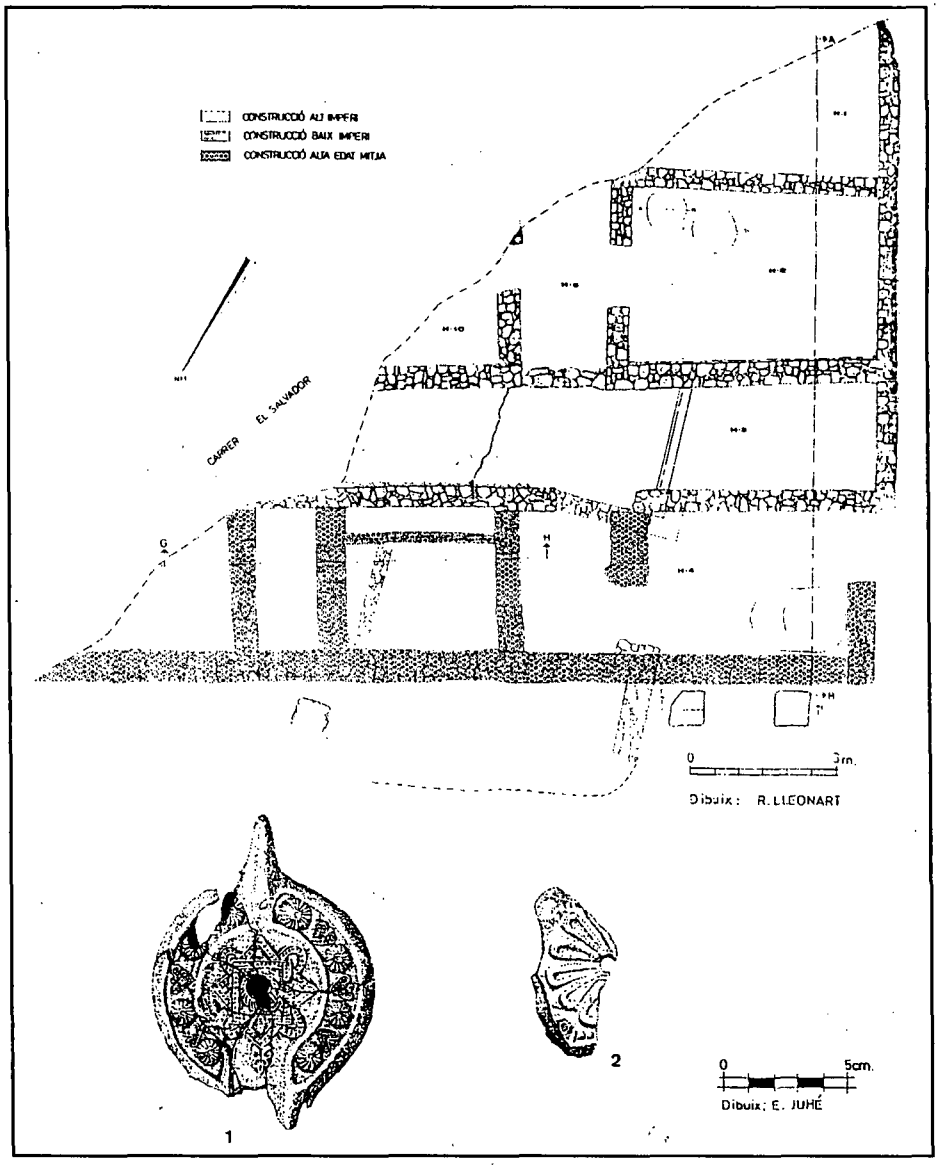

Figura 1.- Planta de la part excavada de la vil·la romana de Caputxins (dibuix de Robert Lleonart). En línia sense trama, estructures arquitectòniques de la primera fase (alto-imperial); en trama, murs de la segona fase (baix-imperial); en trama de cercles, ampliació de la segona fase (tercera fase, també baix-imperial). Noteu, a les estances 2 i 4, les plantes de les sitges medievals.

A baix: 1- Lucerna africana de la forma Hayes II - Atlante X.
2- Fragment de disc de lucerna africana (dibuixats per Enric Juhé).

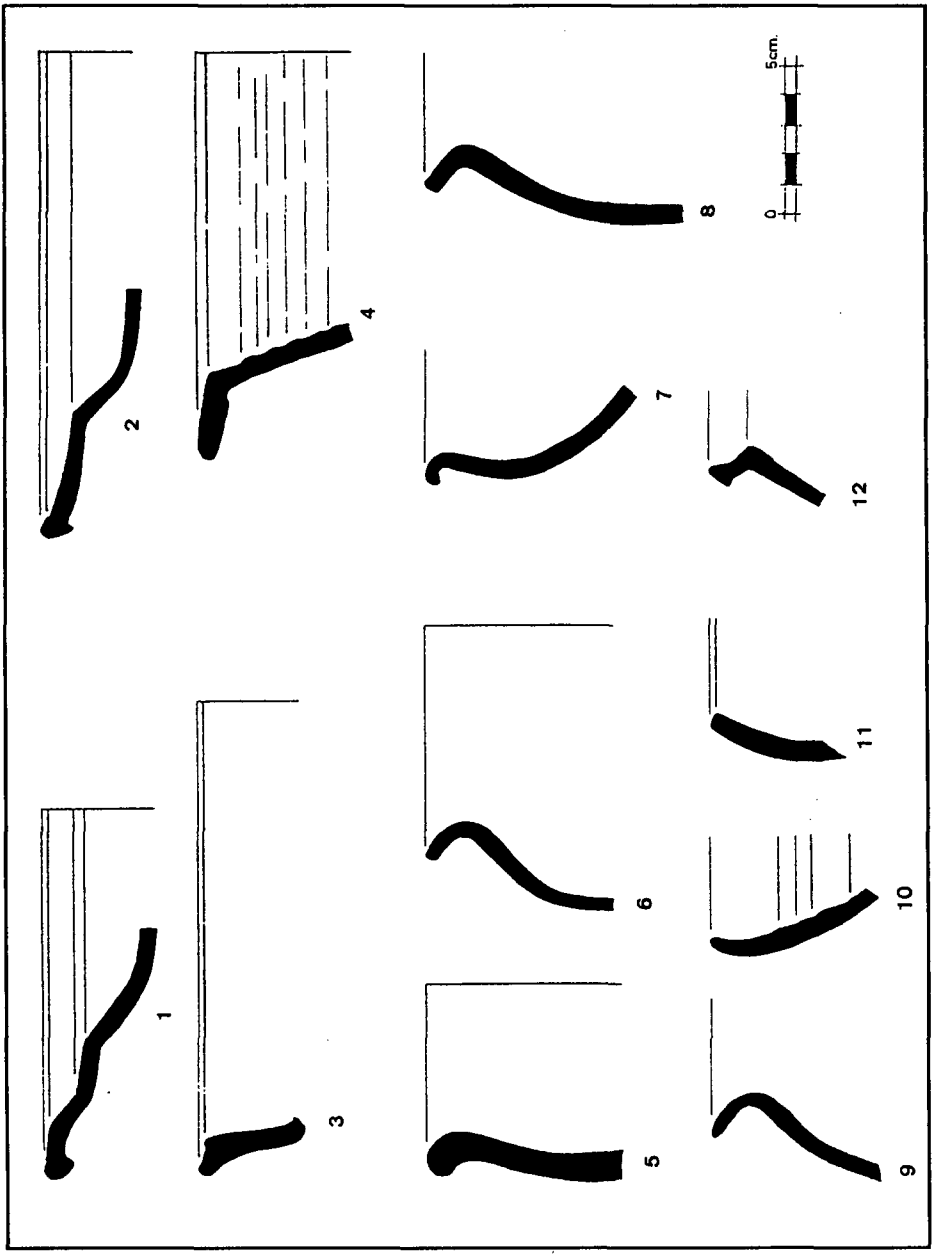

Figura 2.
1 a 3, sigil·lata africana D. 4, ceràmica comuna.
5 a 12, ceràmica comuna de cocció reductora, probablement medieval.

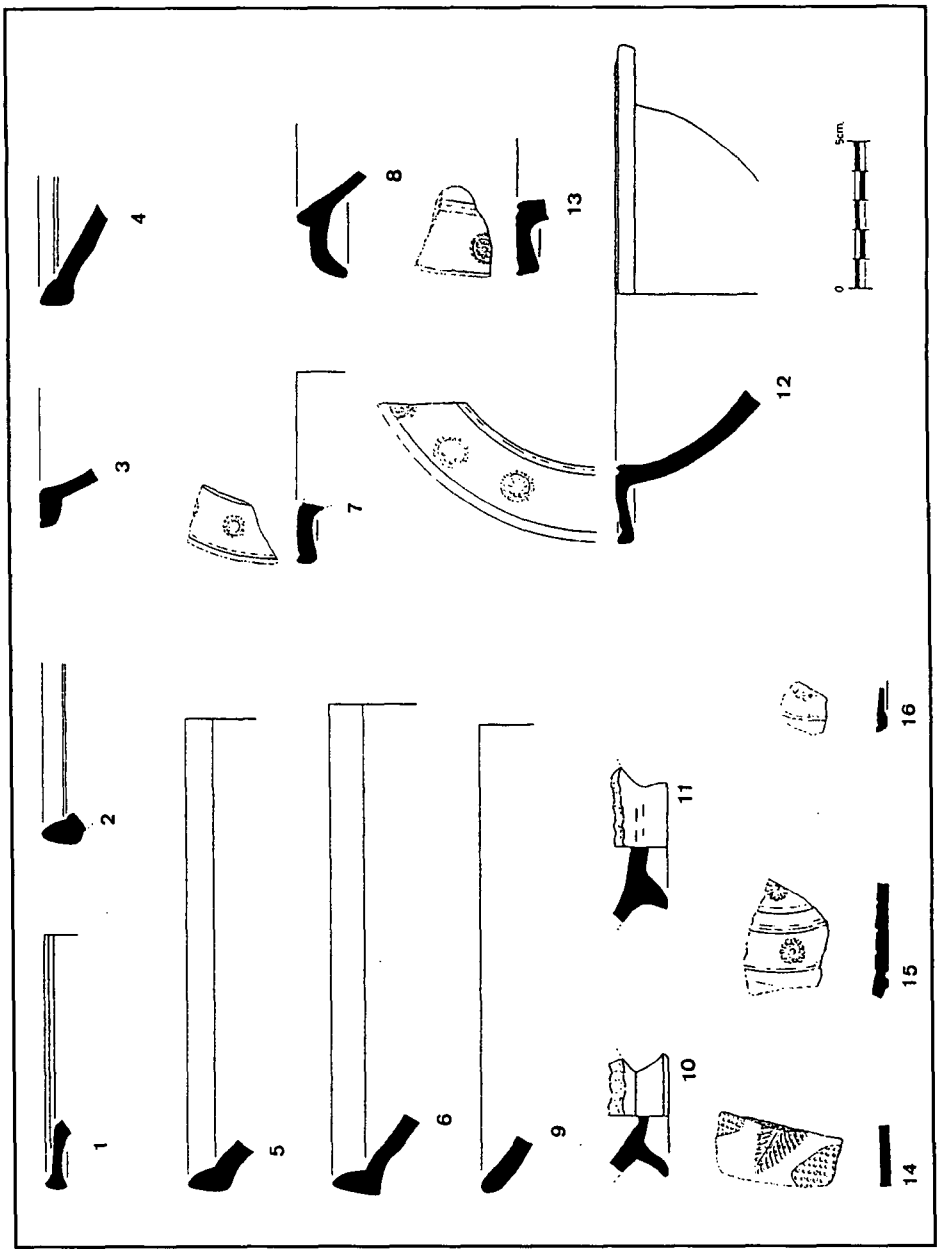

Figura 3.
1, sigil·lata africana C tardana. 2 a 6, 8, 9 i 14 a 16, sigil·lata africana D. 7 i 10 a 13, sigil·lata gris estampada.

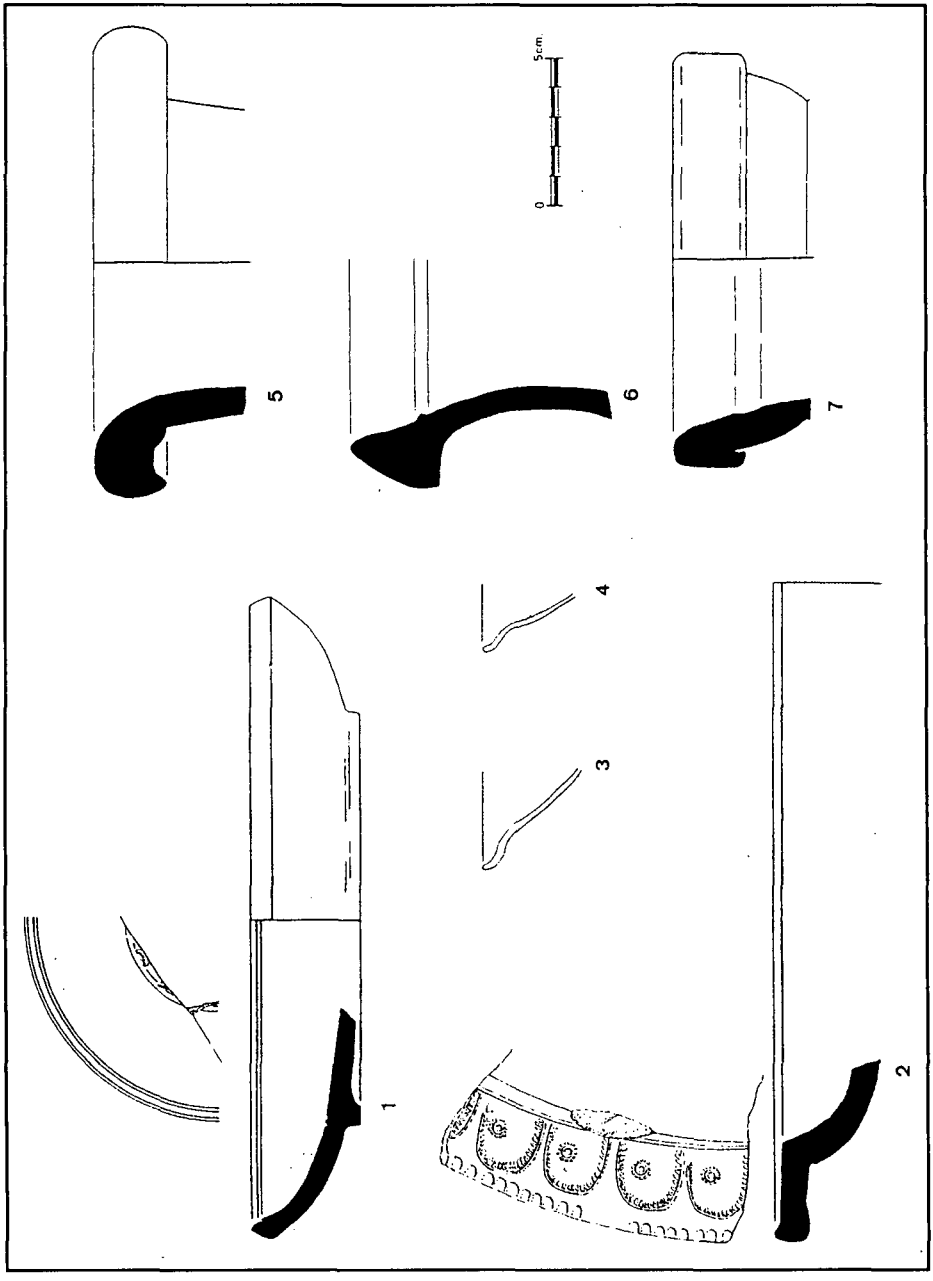

Figura 4.
1 i 2, sigil·lata gris estampada. 3 i 4, vidre. 5 a 7, àmfores africanes d'època tardo-romana.

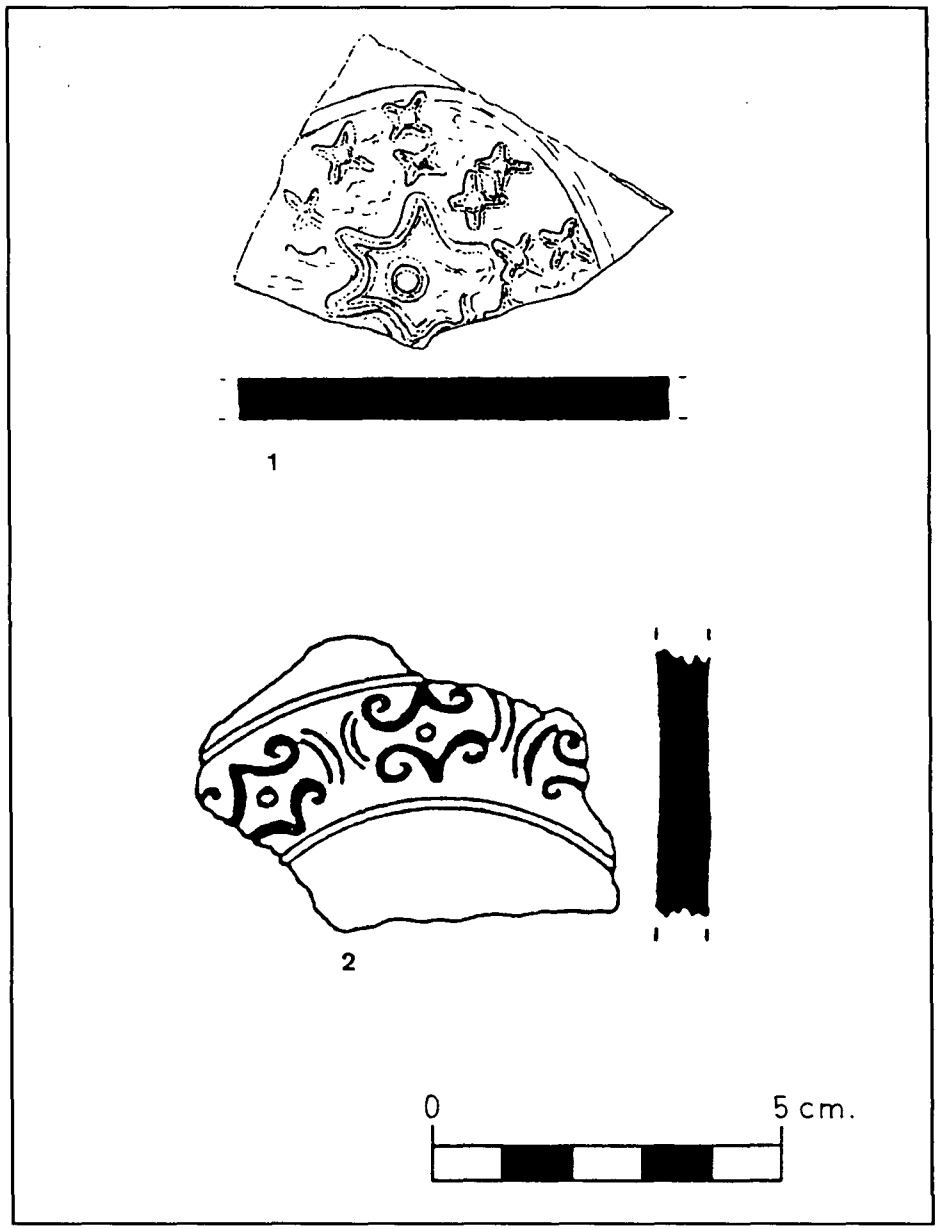

Figura 5.- 1. Sigil·lata gris estampada (probablement pertany a la mateixa peça de la Fig. 4, 1). 2. *Late Roman C / Phocaean Red Slip* (dibuix Nieto 1984, p. 551) (de la comunicació de R. Jàrrega i J.F. Clariana «Notes sobre la fase baix imperial de la vil·la romana dels Caputxins» a *XI Sessió d'Estudis Mataronins*).